

ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ
ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИIMPROVEMENT OF PEDAGOGICAL CULTURE
OF SUPPLEMENTARY EDUCATION PUPILS' PARENTS

Стаття висвітлює актуальні проблеми підвищення педагогічної культури батьків. Зокрема, представлено аналіз теоретичних основ педагогічної культури та обґрунтування підвищення педагогічної культури батьків як напрямку діяльності сучасного закладу позашкільної освіти. Визначено принципи і напрями його результативності. Представлене дослідження характеризує сутність педагогічної культури крізь призму методологічних позицій. Воно ґрунтується на філософському розумінні культури як характеристики розвитку творчих сил і здібностей людини та провідній ролі діяльності в її формуванні. Педагогічна культура батьків визначає рівень підготовленості батьків до виховання дітей в умовах сім'ї. Вона відображає їх зрілість як вихователів і проявляється в процесі родинно-шкільного виховання. Разом із тим педагогічна культура батьків потребує постійного підвищення. Це відображається в сутності та структурі феномена «формування педагогічної культури батьків».

У статті обґрунтовано роботу за батьками в закладі позашкільної освіти як окремий вид діяльності педагогічного колективу, необхідність її координації та доцільної організації відповідно до напрямку роботи установи. Охарактеризовано основні принципи цієї діяльності: професійної компетентності, діагностичного підходу, диференційованого підходу, спрямованості педагогічної освіти батьків на особистість дитини, її індивідуальний творчий розвиток, індивідуального підходу. Автори статті визначають напрями підвищення педагогічної культури батьків: діагностичний, психолого-педагогічний, практично-перетворювальний, звернення до скарбниці народної педагогіки з питань виховання підрастаючого покоління. У висновках зазначено, що проведене дослідження не є вичерпним, а спонукає до подальших наукових пошуків, зокрема, в напрямі змісту педагогічної освіти і самоосвіти батьків, індивідуалізації форм і методів співробітництва сім'ї та закладу позашкільної освіти.

Ключові слова: педагогічна культура батьків, заклади позашкільної освіти, напрями підвищення педагогічної культури батьків.

This article describes the actual problems of improvement of pedagogical culture of parents. Specifically – analysis of theoretical basics of pedagogical culture and background of pedagogical culture improvement of parents as a direction of modern educational entity activities. Principles and directions of effectiveness are stated.

Presented research characterizes the essence of pedagogical culture via methodological positions. It is based on philosophical understanding of culture as a characteristics of creative skills development and the leading role of activity in its evolution. Parents pedagogical culture specifies the level of their readiness to bring up children in families. It mirrors their readiness as educators and reflects in family-school educational process. Moreover pedagogical parents culture needs life long improvement. It reflects in the essence and structure of "development of parents pedagogical culture" phenomenon.

Cooperation with parents within supplementary educational centers as a separate type of pedagogical activity is also described as well as the need of coordination and appropriate organization according to the entity's direction. Main principles of these activities are characterized: professional competency, diagnostical approach, differential approach, pedagogical parents education directed to the child's personality, his individual creative development, individual approach. Authors state the directions of parents pedagogical culture improvement: diagnostical and psychological – pedagogical, practical-changing, reversal to the folk pedagogical treasury about bringing up of next generation.

Summary states that research is not finalized but pushes to continue the scientific next steps to be taken, for example, in the context of pedagogical parent education and methods of cooperation between the family and supplementary educational centers.

Key words: parents pedagogical culture, supplementary educational centers, directions of parents pedagogical culture improvement.

УДК 37.064.1:374

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/36.45>

Конончук А.І.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Хлебик С.Р.,

доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Формування соціально зрілої особистості громадянина України, створення умов і механізму стійкого розвитку щодо забезпечення потреб особистості в самореалізації, підвищення інтелектуального, духовного, фізичного та соціального рівня вихованців шляхом їх участі в різних видах творчої діяльності є важливою місією закладів позашкільної освіти. Нині її реалізація відбувається в контексті реформаторських змін в освіті у країні і передбачає свідому і активну участь інституту сім'ї в цьому процесі. Адже саме сім'я завдяки своїй природі має пріоритетну роль у становленні особистості дитини, є рушійною силою в її вихованні та гармонійному

розвитку. Тому головним завданням позашкільного закладу і батьків є побачити в дитині особистість, яка формується, допомогти їй розкрити та розвинути свої здібності. У зв'язку з цим цілеспрямована робота педагогів із батьками вихованців набуває актуальності і значущості.

Розвиток творчого потенціалу особистості, пізнавальної активності, критичного мислення, дослідницько-експериментальних навичок дітей, безсумнівно, потребує від батьків вихованців відповідного рівня знань, умінь і навичок для здійснення педагогічної підтримки творчого розвитку особистості. У той же час нині залишаються поза увагою науковців питання роботи педагогів із бать-

ками вихованців закладів позашкільної освіти, що і зумовило вектор нашого наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури свідчить, що над проблемою формування педагогічної культури батьків працювало широке коло науковців. Концептуалізацію ідей теорії і практики підвищення педагогічної культури батьків знаходимо в наукових доробках Т. Алексеєнко, І. Гребеннікова, В. Костіва, Т. Кравченко, В. Постоного, М. Стельмаховича, П. Щербаня, формування готовності до материнства – І. Братусь, В. Брутман, Н. Максимовської, С. Мещерякової, О. Нестерової, Г. Філіппової, О. Тіунової. Формуванню усвідомленого батьківства як основи батьківської компетентності приділялася увага в дослідженнях О. Безпалько, Л. Буніної, М. Єрміліної, І. Зверєвої, В. Кікінеджи, Г. Лактіонової, О. Песоцької, Н. Шевченко. Зміст, форми, методи, умови і проблеми підготовки молоді і молоді сім'ї до батьківства розкриваються в роботах Т. Говорун, В. Кравця, А. Капської, І. Кона, О. Лещенко. Практичний розвиток концептуальних ідей сімейного виховання дитини і виховання батьків, стратегічно спрямованих на формування педагогічної культури сім'ї, шляхи взаємодії сім'ї та школи відображено в дослідженнях Т. Алексеєнко, І. Гребеннікова, О. Доукиної, З. Зайцевої, А. Марушкевич, Л. Назаренко, В. Панка, В. Постоного, Н. Стрельнікової, О. Хромової та ін.

Мета статті – на основі аналізу сутності теоретичних основ педагогічної культури та сучасних підходів до виховання і розвитку дітей обґрунтувати підвищення педагогічної культури батьків як напрям діяльності сучасного позашкільного навчального закладу, визначити принципи і напрями його результативності.

Виклад основного матеріалу. Вивчення публікацій з означеної проблеми дає змогу зробити висновок про відсутність ґрунтовних досліджень щодо змісту, основних напрямів роботи педагогів із батьками в системі позашкільної освіти. Варто зазначити, що існують проблеми батьків, пов'язані з неправильним розумінням творчого розвитку дітей, підтримкою їх обдарованості і талантів, серед яких неприйняття, заперечення факту дитячої обдарованості або, навпаки, його переоцінка. Соціально відповідальні батьки багато зусиль витрачають для того, щоб їхні діти вирости досконалими особистостями, максимально самореалізувалися в житті. Однак ці зусилля не завжди дають очікувані результати, що великою мірою залежить і від системи сімейних цінностей, рівня загальної культури кожного з батьків, у тому числі педагогічної. Вона виявляється в розумінні та усвідомленні батьками своєї відповідальності за виховання дітей, розвиток їх здібностей та інтересів у різних освітніх областях, практичних навичок при

використанні нових знань у вибраній сфері діяльності, зайнятості дітей після школи, змістовного дозвілля, підтримці творчих досягнень, забезпечення профільної та допрофесійної підготовки для вступу до закладів вищої освіти за напрямом діяльності.

Багаторічний досвід роботи педагогів позашкільних закладів із вихованцями дає змогу стверджувати, що батьки потребують психолого-педагогічних знань та практичних умінь ефективної взаємодії як із власними дітьми, так із педагогами закладу, тобто має працювати трикутник: позашкільний заклад освіти – вихованці – сім'я.

Сутність педагогічної культури крізь призму методологічних позицій ґрунтується на філософському розумінні культури як характеристики розвитку творчих сил і здібностей людини та вченні про провідну роль діяльності в її формуванні. Особистісний прояв педагогічної культури реалізується в повсякденній діяльності, у стосунках, поведінці, стилі життя. Як зазначають Т. Гаманіна, О. Гончар, «...сутність педагогічної культури полягає в особливому, цілісному ставленні до дитинства як унікального, неповторного періоду людського життя й кожної дитини як самоцінності» [2, с. 232]. Рівень сформованості педагогічної культури є визначальним у роботі вихователя, вчителя та виховній діяльності батьків [5, с. 332]. Отже, педагогічна культура є складовою частиною загальної культури людини і як батьківська педагогічна культура має свої особливості. У цьому контексті нам імпонує визначення змісту педагогічної культури батьків, сформульоване Т. Алексеєнко в монографії «Сімейне виховання: концептуалізація ідей теорії і практики»: «Педагогічна культура батьків – складне, інтегративне, динамічне особистісне утворення, яке визначає тип, стиль, способи поведінки батьків і дітей у виховній діяльності сім'ї» [1, с. 68]. Основними параметрами вияву педагогічної культури батьків є моральна, мовленнєва, комунікативна, естетична, екологічна тощо. У різних життєвих ситуаціях може виявлятися в комплексі або в окремих її складових ознаках [1, с. 68].

Формування педагогічної культури батьків можна розглядати як систематичну, системну і змістовну взаємодію педагогів навчального закладу і батьків щодо допомоги сім'ї у виконанні нею функцій виховання, насамперед, забезпечення права дитини на таких батьків, які здатні забезпечити їй можливість всебічного розвитку і сімейного добробуту. Це просвітницька робота, яка ініціюється педагогами, звернена до свідомості батьків вихованців, спрямована на накопичення психолого-педагогічних знань і розвитку умінь, необхідних батькам для виховання дітей і самовиховання (саморозвитку власне батьків).

Змістовно це полягає в соціально-психологічній, психолого-педагогічній допомозі у вихованні

дітей різних вікових груп з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей кожної дитини, педагогічній підтримці обдарованості і талантів. Тому ми погоджуємося з В. Костівим щодо необхідності використання в роботі таких основних принципів: *професійної компетентності, діагностичного підходу, диференційованого підходу, спрямованості педагогічної освіти батьків на особистість дитини, її індивідуальний творчий розвиток, індивідуального підходу* [3, с. 234–235].

Принцип професійної компетентності передбачає оволодіння фахівцями відповідними знаннями й уміннями контактної взаємодії з батьками, іншими членами сімей, знати та враховувати вікові та індивідуальні особливості вихованців закладу позашкільної освіти, бути обізнаними з впливами діджиталізованого середовища на становлення особистості з особливими освітніми потребами.

Принцип діагностичного підходу означає необхідність поєднання педагогічної освіти батьків із вивченням сім'ї, виявленням і самовиявленням її реальних виховних можливостей та рівня педагогічної культури кожного з дорослих членів сім'ї.

Принцип диференційованого підходу вказує на необхідність врахування типології сімей, створення такої системи підвищення рівня психолого-педагогічної культури, включаючись в яку, батьки могли б вільно, відповідно до своїх потреб, інтересів та діагностованого рівня сформованості педагогічної культури, вибрати зміст і відповідну форму для її вдосконалення та підвищення.

Принцип спрямованості педагогічної освіти батьків на особистість дитини, її індивідуальний творчий розвиток допоможе спрограмувати ціннісні орієнтації батьків із питань виховання у доцільному напрямі. Тому цей принцип націлює педагогів закладу позашкільної освіти і батьків спільно бачити в дитині особистість, яка формується, та допомагати їй розкривати та розвивати свої здібності.

Принцип індивідуального підходу передбачає не тільки врахування особливостей кожної сім'ї, конкретно її членів у наданні їм педагогічної допомоги, але й підвищення педагогічної культури та інтересу до виховання своїх дітей до такого рівня, який характеризується складанням індивідуальних сімейних виховних програм, які б відповідали соціальним очікуванням суспільства, інтересам дитини і специфічним умовам родинних відносин. Спираючись на зазначені принципи, пропонуємо для практики роботи напрями підвищення педагогічної культури батьків.

1. *Діагностичний напрям* (вивчення соціальних, психолого-педагогічних умов сім'ї, її виховних можливостей). Доцільно проводити діагностику, використовуючи різні методи.

Метод аналізу результатів виконання доручень, завдань практичного характеру дає змогу вивчити

виховні уміння і навички батьків, рівень їх педагогічної майстерності. Цей метод є цілком прийнятним для вивчення дітей (творчі завдання). У подальшій роботі різні доручення, творчі завдання можуть широко використовуватися в роботі з батьками (обговорення педагогічних ситуацій, висунення проблемних питань, домашні завдання).

Метод аналізу випадків належить до тих, що покликані відкрити причини вчинків людини, допомогти виявити мотиви поведінки. Для вивчення рекомендується відбирати як позитивні, так і негативні вчинки. Особлива увага має приділятися випадкам, які виникають за таких умов: позитивний сімейний мікроклімат – негативна спрямованість поведінки дитини, негативний мікроклімат – позитивна спрямованість дитини.

2. *Психолого-педагогічний напрям*. Це надання батькам наукових психолого-педагогічних, фізіолого-гігієнічних і правових знань про сутність виховного процесу, розвиток і формування особистості дитини на різних вікових етапах тощо. Сучасні життєві виклики передбачають необхідність впровадження у практику роботи закладу позашкільної освіти системної роботи з батьками, нових інтерактивних та дистанційних форм підвищення педагогічної культури батьків, зокрема, тренінгів, диспутів, спільних свят, спілкування в онлайн-режимі, розміщення інформації на сайті закладу позашкільної освіти тощо.

3. *Практично-перетворювальний напрям*. Цей напрям роботи передбачає формування вмінь і навичок у вихованні і розвитку дітей і здійснюється шляхом залучення батьків до практики виховання через участь у різних видах активностей дітей у вибраному напрямі розвитку (звітні виступи, виставки творчих робіт, змагання, конкурси, акції тощо), освітньо-дозвіллевих виховних заходах закладу разом із дітьми (свята, в тому числі традиційні, народні, театралізовані дійства, марафони тощо), у практикумах, обміні досвідом родинного виховання під час бесід за круглим столом, соціально-педагогічних тренінгах тощо.

4. *Звернення до скарбниці народної педагогіки* з питань виховання підростаючого покоління, вивчення народно-педагогічних поглядів на сім'ю, родинне виховання та їх використання в сучасній практиці розвитку виховання дітей.

Висновки. Таким чином, аналіз наукових публікацій із проблеми підвищення педагогічної культури батьків, засвідчує нагальну потребу в такій діяльності закладів позашкільної освіти. Працюючи з вихованцями, педагоги закладу обов'язково взаємодіють із батьками, спільно вирішують завдання розвитку творчих здібностей дітей, надаючи допомогу батькам у розв'язанні різноманітних проблем сімейного виховання. Аналіз практики підвищення педагогічної культури батьків у закладах освіти з урахуванням особливостей

функціонування закладів позашкільної освіти дає змогу рекомендувати до використання в роботі таких принципів: професійної компетентності, діагностичного підходу, диференційованого підходу, спрямованості педагогічної освіти батьків на особистість дитини, її індивідуальний творчий розвиток, індивідуалізації. Основними напрямками підвищення педагогічної культури батьків ми визначаємо діагностичний, психолого-педагогічний, практично-перетворювальний, звернення до скарбниці народної педагогіки. Проведене дослідження не є вичерпним, а спонукає до подальших наукових пошуків, зокрема, в напрямі змісту педагогічної освіти і самоосвіти батьків, індивідуаліза-

ції форм і методів співробітництва сім'ї та позашкільного закладу освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексєєнко Т.Ф. Сучасне сімейне виховання: концептуалізація ідей теорії та практики: монографія. Київ-Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 437 с.
2. Гаманіна Т.С., Гончар О.Ю. Педагогіка сімейного виховання: навч. посіб. Луганськ: Альма-матер, 2012. 523 с.
3. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка: У 3-х т. Том II. Основи родинного виховання. Івано-Франківськ, 2006. 288 с.
4. Соціальна педагогіка: словник-довідник / за заг. ред. Т.Ф. Алексєєнко. Вінниця: Планер, 2009. 542 с.